

Ladislav Stroupežnický

Sirotčí peníze

Ladislav Stroupežnický se narodil v roce 1850 obci Cerhonice u Písku jako prvorozený ze dvou synů v rodině správce premonstrátských statků a ředitele patrimoniální kanceláře Josefa Stroupežnického. Ladislav Stroupežnický se na písecké reálce, kam ho dal otec studovat, neprojevoval jako zdatný student a tak ho otec po dvou letech ze studií vzal a zaučil jako svého pomocníka v kancelářských pracích. Poklidný život mladého chlapce zasáhla těžká rána v roce 1867. Nešťastnou náhodou, když měl v úmyslu postrašit pytláky, vystřelil ze zbraně a zasáhl nevinného mladého člověka. Ze strachu z následků svého činu se sám pokusil o sebevraždu. Neúspěšný pokus o tento čin byl na něm znát po zbytek jeho života. Znetvořeným obličejem se pak obracel na každého, kdo k němu promluvil. Při rehabilitování jeho stavu, kdy mu lékaři přes rok v nemocnici napravovali výsledek jeho pokusu (ustřelenou spodní část čelisti a nos) si doplňoval vzdělání psaním, jelikož nemohl dobře mluvit. Těžkým úrazem utrpěla zejména jeho psychická stránka osobnosti.. Stranil se lidí, byl zamlklý, jízlivý, nesnášenlivý vůči ostatním.

Zpočátku se ve své literární tvorbě projevoval jako humorista a později i jako dramatik. V 70. letech byl už znám svými dramatickými prvotinami, označovanými za neúspěšné. V roce 1882 se stal na doporučení ředitele divadla F. A Šuberta dramaturgem činohry Národního divadla a zůstal v této funkci až do roku 1892, kdy ho nahradil Bedřich Frída. Pro tehdejšího ředitele byl L. Stroupežnický hlavní oporou v jeho vrcholných letech působení na rozhraní 80. a 90. let. Kromě toho byl plodným autorem a přinášel Národnímu divadlu téměř každou sezonu novou hru. V oblasti dramaturgie tak svým dílem výrazně přispěl k posílení realismu na jevišti. Postava L. Stroupežnického je s českým divadlem spjata zejména v souvislosti s uvedením jeho veselohry *Naši furianti* v květnu roku 1887 v Národním divadle, označovanou za manifest nového jevištního názoru – realismu, který měl vystřídat stávající romantismus. V témže roce, krátce po uvedení *Našich*

furiantů, byla uvedena Stroupežnického historická jednoaktovka *Siroťčí peníze* (premiéra 14. října 1887). Jednalo se v pořadí o jeho čtvrtou aktovku a k předchozím třem, laděným do veseloherního žánru (*Zvíkovský rarášek*, *Paní mincmistrová*, *V panském čeledníku*), představovala tato protějšek tragický.. Uvedení současné hry s historickým námětem bylo v té době spíše výjimkou. Charakteristické pro toto období byl odklon od historických her a naopak příklon ke hrám novým, zobrazující současný život ve městech a na vesnici. Stroupežnického tvorba by se dala rozdělit do dvou linií, v té první psal hry ze současnosti, do které patří *Naši furianti*. V té druhé se pokoušel o velké historické hry ještě v pozdně romantickém stylu a historické veselohry, ke kterým patří i *Siroťčí peníze*. Avšak oproti zmíněným přecházejícím aktovkám, které můžeme na jevišti vidět dodnes, se jednoaktovka *Siroťčí peníze* na repertoáru činohry Národního divadla dlouho neudržela. Po své premiéře v roce 1887 byla hrána jen čtyřikrát a uvedena byla znovu až v roce 1894 a to pouze dvakrát. (net)

Jednoaktovka *Siroťčí peníze* se odehrává v polovině 17. století (1647) na zámku radenínském v kraji táborském, jak nás informuje autorova poznámka v samém úvodu. Jedná se tedy o konec třicetileté války, jejíž přítomnost je v tomto díle znatelná. Námětem dramatického textu je souboj ženy – matky, babičky, opatrovnice v jedné osobě o záchranu svého panství před vypálením švédskými vojsky a sirotčích peněz svých dvou svěřenců před krádeží. Děj svého díla zasadil Stroupežnický do skutečného historického objektu, radenínského zámku a za hlavní hrdinku zvolil taktéž skutečnou historickou postavu z českých dějin, šlechtičnu Zuzanu Černínovou, rozenou Homutovou z Harasova. Těmito prvky věrohodnost děje končí, protože paní Zuzana v době, ve které se děj hry odehrává (1647), na radenínském zámku nebyla. Před vpádem švédských vojsk se uchýlila roku 1644 i s dětmi do Prahy a na radenínské sídlo se vrátila až v roce 1649. Stroupežnický se ale pro svou aktovku inspiroval listy o Zuzaně Černínové, vydanými o rok dříve Františkem Dvorským. Stroupežnického jednoaktovka se soustředí na jednu událost, děj je jednotný, bez výraznějších vedlejších odboček a spěje rychlým tempem k rozuzlení

zápletky. Vystupuje zde celkem sedm postav a vojáci. Hlavní postavou je paní Zuzana (47 let) která právě pobývá na jednom ze svých sídel – zámku v Radeníně. Kromě své malé vnučky Zuzanky (6 let), má na starost opatrování dvou sirotek Aničky (17 let) a Pavla (12 let). Poklidnému žití zabrání vpád švédských vojsk v čele s českým exulantem Čabelickým ze Soutic, který požaduje pro své švédské vojsko žold ve výši 5000 tolarů, jinak hrozí vypálením zámeckého dvora. Paní Zuzana ale žádné peníze na vyplacení žoldu nemá a tak se obává hrozby – vypálení dvora. Pomoci jí chtějí její dva svěřenci Anička a Pavel, kteří mají svou pěstounku velice rádi a chtěli by se jí za svoji péči odvděčit. Na vyplacení žoldu jí nabídnou použít jejich sirotčí peníze, které jim odkázali jejich otcové a součet tvoří právě potřebných 5000 tolarů.. Pokorná paní Zuzana to však s díky odmítá a nehodlá tyto peníze obětovat pro válku, je přesvědčená, že patří dětem. Zásahem dětí – sirotek dochází k zápletce, kdy sami za sebe nabídnou Čabelickému bez Zuzanina vědomí pro záchranu dvora své sirotčí peníze a řeknou mu přesně, kde je najde. Mezitím je ale z obav paní Zuzana schovala a když si pro ně Čabelický jde, peníze na předpovězeném místě nenajde. Vznikají dramatické situace, při kterých Čabelický neví, kde jsou peníze ukryty a vojsko rabuje zámek, paní Zuzana podezřívá věrného hejtmana Měděnce, že to on určitě skrývá sirotčích peněz vyzradil a děti se bojí následků svého dobře myšleného činu. Po jednoduché, vzápětí rozuzlené zápletce paní Zuzana svůj zámek stejně neubrání a hra končí tragicky, zapálením zámku švédskými vojsky. Ve čtrnácti obrazech, do kterých je jednoaktovka řazena, se odvíjí souboj dvou protichůdných sil – citově založené Zuzany a válkou otupeného Čabelického, který je ochotný obětovat pro peníze i lidské životy. Mezi nimi se rozvíjí dialogy, které nás zavedou do minulosti. V souvislosti s tím můžeme pozorovat důležitou roli víry během třicetileté války, kdy se dozvídáme, že Čabelický vyčítá paní Zuzaně přechod z husitské víry na víru katolickou a podezívá ji, že peníze má, ale nechce dát. Paní Zuzana se brání a proti neoblomnému protivníkovi se nebojí na obhajobu sebe a záchranu zámku použít i ostrá urážlivá slova, přičemž dochází k výměně názorů a napadání jednoho druhým. Paní Zuzana se nám jeví jako spořádaná, obětavá, hrdá a zodpo-

vědná žena, která nehodlá sloužit válce za žádnou cenu. Svým citově založeným, mateřským chováním se snaží obměkčit Čabelického srdce, když poukazuje na nemocnou Zuzanku, která po dlouhé době mohla zase usnout a žádá vojáky, aby místnost, kde Zuzanka spí, při hledání peněz příliš nerabovali. Však i chráněné sirotčí peníze našli místo právě pod spící Zuzankou, na jejíž dětskou nevinnost vsadila paní Zuzana, když pod její lůžko peníze schovávala. Ačkoliv v tomto díle vystupuje celá řada odlišných postav, řadících se do různých skupin: děti, vojáci, šlechta apod. Stroupežnický je nechal promlouvat stejným, archaicky zabarveným, knižním jazykem, bez ohledu na věk či společenské postavení postav a charakter dialogu. Tak např. malý Pavel mluví stejným jazykem jako starší, rozumově vyspělejší Anička, ačkoliv ji sám žádá, aby jeho nápad s darováním sirotčích peněz představila paní Zuzaně ona. Při rozhovorech paní Zuzany a Čabelického bychom jen těžko hledali rozdíly ve vyjadřování a použitých slovních obratech. Tato neodlišitelnost postav svým jazykem stěžuje orientaci mezi postavami a jejich společenském zařazení. Scénické poznámky, které jsou i v tak krátkém textu ve velkém množství jsou charakteristické svou strohostí a přesností. Autor v nich nabádá herce, jak se mají citově projevat, aby jejich projev působil věrohodně a přesvědčivě. Konkrétně a detailně je popsána i scéna, na které mají být přesně dle pokynů autora umístěny realistické předměty jako např. postel, truhla, stolice apod. V počátku textu, ve Studijní poznámce Stroupežnický vyžaduje od herců perfektní znalost role, textu, neboť při případném přerěknutí by promluva vyzněla komicky, což není její úkol.

V textu je již od počátku cítit napjatá atmosféra, kterou zapříčiňuje právě probíhající válka a sní spojená chudoba a strach. Stroupežnického text je koncipován jako jedna kapitola, výsek z určitého historického období a časově se omezuje jen na několik málo dní. Sám osobě krátký, ale svižný text popisující napjatou situaci mezi paní Zuzanou a exulantem Čabelickým o vydání peněz na žold je doplňován vedlejšími událostmi, které úzce souvisí s postavami dramatu. Takovým příkladem je nespavost malé Zuzanky, která se bojí vojáků či již zmíněná minulost paní Zuzany. Tyto epizody nejsou ale příliš dupo-

drobna rozebírány, slouží pouze ke zpomalení děje, čtenáře přitom udržuje text dále v napětí.

Tyto příznaky jsou patrné v druhé, zkrácené verzi jednoaktovky, kterou Stroupežnický upravil po tom, co hru viděl na jevišti v roce 1887.

Použitá literatura:

BARTOŠ, Jaroslav. *Dějiny českého divadla 3. Činohra 1848-1918*. 1. Praha :Academia, 1977. 657 s.

HAMPL, František. *Ladislav Stroupežnický : český humorista a dramatik*. Praha : Práce, 1950. 115 s.

KAZDA, Jaromír. *Kapitoly z dějin divadla*. 1. Jinočany: H & H, 1998. 249 s.

STROUPEŽNICKÝ, Ladislav. *Sirotčí peníze*. Podle původního vydání nově upraveno. Praha : Evžena J. Rosendorfa, 1932. 36 s.

Oficiální stránky obce Radenín [online]. 31.01.2008 [cit. 2010-03-29]. Dostupné z WWW: <<http://www.radenin.cz/cernin.htm>>.